

Доўнар Таісія Іванаўна
**ЗНАЧЭННЕ І МЕСЦА СТАТУТА 1529 ГОДА Ў ГІСТАРЫЧНЫМ
РАЗВІЦЦІ КАНСТЫТУЦЫЯНАЛІЗМУ БЕЛАРУСІ**

Прафесар кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права юрыдычнага факультэта
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар юрыдычных навук, прафесар,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Першы звод законаў Вялікага Княства Літоўскага – дзяржавы, палітыка-эканамічным цэнтрам якой былі беларускія землі, быў уведзены ў дзеянне 29.09.1529 г. Ён быў выкліканы да жыцця шматлікімі прычынамі. Перш за ўсё ў дзяржаве адбыліся значныя змены ў сацыяльна-палітычным і эканамічным жыцці. У гэты перыяд у ВКЛ завяршаецца працэс кансалідацыі тэрыторыі дзяржавы, усе большую моц набывае цэнтральная ўлада, паступова складваецца саслоўны падзел грамадства, у кантэксце якога спецыяльнымі граматамі пачынае заканадаўча афармляцца прававы статус шляхты. Неабходнасць у сістэматызацыі заканадаўства была выклікана і даволі значнай шматлікасцю, недакладнасцю і пэўнай супярэчлівасцю папярэдне назапашанага заканадаўчага матэрыялу [1, с. 76].

Шляхта, якая патрабавала для сябе ўсе большых правоў, задоўга да прыняцця Статута 1529 г. ўсведамляла адсутнасць адзінага пісанага закона ў дзяржаве і жадала змяніць гэтую сітуацыю. Фактычна першымі спробамі сістэматызацыі заканадаўства ў ВКЛ стала выданне па іх прашэнню агульназемскіх грамат (прывілеяў) 1447, 1492 і 1506 гг., а таксама Судзебніка 1468 г. Правы і прывілеі, замацаваныя папярэднімі граматамі, у свядомасці шляхты яшчэ былі цесна звязаны з асобай манарха, бо кожны новы вялікі князь, адказваючы на просьбы феодалаў, пацвярджаў іх усе новымі граматамі, з кожным разам уносячы ў іх невялікія змены і дадаючы элементы сістэматызацыі. Увогуле кожнае наступнае выданне нарматыўных актаў, частка з артыкулаў якіх выступала навацыяй у дачыненні да старых звычаяў, прывучала ўсе насельніцтва да самой думкі аб нармальнасці дзяржаўнага нарматыўнага рэгулявання грамадскіх адносін, закладвала падмурак для наступнага этапу развіцця заканадаўства і яго сістэматызацыі.

У выданні адзінага агульнадзяржаўнага закона былі зацікаўлены і самі манархі. Аб гэтым сведчыць грамата (прывілей) Валынскай зямлі, выдадзеная ў 1501 г. вялікім князем Жыгімонтам I. Указваючы на часовы характар прывілея («пока права статута у отчизне нашей устави»), вялікі князь падкрэсліў мэту будучай сістэматызацыі: «тогда вси земли наши одного права держати мають и одним правом суждены будут подле статуту» [2, с. 28].

У пачатку XVI ст. ствараецца спецыяльная камісія для **сістэматызацыі** заканадаўства, члены якой дакладна невядомы. Аднак на падставе параўнальнага аналізу тэкста Статута і твораў Францыска Скарыны многія навукоўцы ўслед за І.А. Юхо сцвярджаюць, што менавіта гэты знакаміты беларускі мысліцель удзельнічаў у яго распрацоўцы. Нельга не заўважыць, што многія ідэі мысліцеля знайшлі адлюстраванне у Статуце 1529 г.

Крыніцамі Статута 1529 года былі папярэднія заканадаўчыя акты Вялікага Княства Літоўскага, звычайнае права, судова-адміністрацыйная практыка дзяржавы, у пэўнай ступені рымскае і царкоўнае права. Аднак перш за ўсё вучоныя адзначаюць, што галоўнай крыніцай Статута было звычайнае права і ў першую чаргу права старажытных беларускіх дзяржаў-княстваў.

Самае галоўнае, што адрознівала Статут ад падобных заканадаўчых актаў іншых дзяржаў, гэта яго канстытуцыйная накіраванасць і ўласныя падставы кваліфікацыі. Заканадаўцы не прытрымліваліся класічнай рымскай сістэмы права, а выпрацавалі ўласную, шмат у чым сходную з сучаснай сістэмай права. Статут складаўся з 13 раздзелаў і 244 артыкулаў. Пазней, у выніку паступовага ўключэння ў яго новых артыкулаў іх агульная колькасць павялічылася да 283. Першыя тры раздзелы Статута ўключалі ў асноўным нормы канстытуцыйнага характару (чаго не наглядалася ў тагачасных законах іншых еўрапейскіх дзяржаваў), хаця яны ўтрымліваліся і ў іншых раздзелах, 4 і 5 раздзелы змяшчалі ў асноўным нормы спадчыннага і шлюбна-сямейнага права, 6 – судова-працэсуальнага, 7 – крымінальнага, 8 – зямельнага, 9 – адміністрацыйнага (ляснога і паляўнічага), 10 – грамадзянскага, 11–13 – крымінальнага і крымінальна-працэсуальнага права [1, с. 74].

Нягледзячы на тое, што паднятае польскімі навукоўцамі пытанне аб узроўні сістэматызацыі Статутам заканадаўства і схіленні шэрагу навукоўцаў да думкі, што Статут з'яўляецца кодэксам [3, с. 16; 3, с. 509, 511], многія беларускія навукоўцы (Я.А. Юхо, Т.І. Доўнар і інш.) адзначалі, што ён з'яўляецца зводам законаў. Менавіта ў Статуце атрымалі юрыдычнае замацаванне асновы грамадскага і дзяржаўнага ладу, паўнамоцтвы шэрагу органаў дзяржаўнай улады і суда, прававое становішча розных катэгорый насельніцтва, пытанні злчынства і пакарання, грамадзянскіх праваадносін (напрыклад, наследаванне маёмасці, здзелкі) і шмат іншае [4, с. 164]. Ён меў дасканалую сістэму размяшчэння прававога матэрыялу: артыкулы былі сістэматызаваны ў 13 раздзелаў, дзе размешчаны паслядоўна адпаведна ступені іх важнасці. Гэтае меркаванне падтрымліваў і айчыны тэарэтык права

С.Г. Драбязка, які пісаў: «Статут 1529 г. как систематизированный акт не относится к кодексу ни по своему предмету, ни по сфере правового регулирования, ни по структуре, ни по содержанию включенных в него норм, упорядочивающих отношения формирующимися отраслями государственного (конституционного), административного, уголовного, гражданского, земельного, процессуального права, а также лесного и других отраслей законодательства... Статут 1529 г. – это Свод законов – высшая форма систематизации законодательства» [5, с. 20].

Аб канстытуцыйнай накіраванасці Статута сведчаць распрацаваныя на даволі высокім тэарэтычным узроўні шматлікія канстытуцыйныя нормы, якія больш за ўсё былі змешчаны ў яго першых трох раздзелах, а таксама замацаванні ў законе такіх асноватворных прававых прынцыпаў, як суверэннітэт дзяржавы, вяршэнства закона, прыярытэт пісанага закона, справядлівасць, роўнасць усіх свабодных людзей перад законам (хоць сам закон заставаўся феадальным) і іх правы на ўласнасць, ахову жыцця, гонару, маёмасці і інш. **Вельмі важная навацыя Статута 1529 г. была ў тым, што княжацкая ўлада заканадаўчымі сродкамі ўмешвалася ў рэгуляванне не толькі публічных, але і прыватных узаемаадносін (ад кіравання, падаткаў, правасуддзя і крымінальнага права да грамадзянска-сямейных і спадчынных адносін).**

У Статуце ўтрымліваліся даволі шматлікія канстытуцыйныя нормы, аднымі з важнейшых сярод якіх былі тыя, што абмяжоўвалі ўладу вялікага князя (гаспадара). У адпаведнасці са Статутам вялікі князь з'яўляўся вышэйшай службовай асобай дзяржавы, у якой былі не толькі правы, але і абавязкі. Ён павінен быў падпарадкоўвацца дзяржаўным законам і пры рэалізацыі сваіх уладных паўнамоцтваў дзейнічаць толькі ў межах статутаўных нормаў. Усе справы ў дзяржаве ён павінен быў вырашаць са згоды паноў радных і «дзеля агульнай карысці». Пры гэтым вялікі князь абмяжоўваўся ў сваіх паўнамоцтвах не толькі панамі-радай, але ў некаторых выпадках патрабавалася «ухвала земская» – скліканне сойма (напрыклад, пры вызначэнні колькасці прадстаўлення ратнікаў). Такім чынам, хоць у Статуце не мела яшчэ свайго юрыдычнага замацавання палажэнне аб падзеле ўладаў у выглядзе нормы-прынцыпа, аднак гэта ўжо існавала як ідэя, якая пранізвала ўвесь заканадаўчы акт [1, с. 75].

Статут заканадаўча замацоўваў прынцып адзінага права для ўсіх жыхароў дзяржавы. У адным з артыкулаў гаварылася: «Вси подданные наши, так вбогие, якое и богатые, которого роду колве або стану были бы, ровно а одностайным писаным правом мають сужоны быти» [6, р. 1,

арт. 12]. Такім чынам, закон прама ўказаў, што ўсе жыхары дзяржавы павінны судзіцца «адным правам». Увядзенне ў Статут гэтай нормы-прынцыпу было вельмі важным, бо садзейнічала будучаму фарміраванню суверэнітэта нацыі. Дзяржава забяспечвала свой суверэнітэт шляхам пашырэння юрысдыкцыі на ўсю сваю тэрыторыю, а аднолькавае дзеянне закона ў адносінах да ўсіх падданных садзейнічала рэлігійнай згодзе, кансалідацыі насельніцтва ў адзіны народ. У той жа час у ВКЛ меў месца, як у кожнай феадальнай дзяржаве, і быў заканадаўча замацаваны Статутам, саслоўны падзел грамадства. Пры гэтым, нягледзячы на ўжо фактычна здзейсненую кансалідацыю буйных, сярэдніх і дробных землеўладальнікаў у прывіляванае саслоўе шляхты, у Прэамбуле Статута мае месца адна з невырашальных супярэчнасцяў: з аднаго боку, прадугледжваецца наданне роўных правоў «всім прелатом, княжатам, паном хоруговым, велможам, рыцерам павышаным, шляхце і всему посполству и их подданным а тубылцом земель Великого князства нашего Литовского», а з другога боку, правы даюцца толькі феодалам-шляхце і нават існуе ўказанне на пацвярджэнне раней выдадзеных грамат-прывілеяў, якія, у сваю чаргу, устанаўлівалі адрозненні ў правах унутры самога шляхецкага саслоўя [7, с. 324].

Важныя аспекты дзяржаўнай дзейнасці, меўшыя дачыненне да сферы знешняй палітыкі, былі зафіксаваны ў першых трох раздзелах Статута, у тым ліку ў трэцім раздзеле «О слободах шляхты и о розмножени Великого Князства». Нормы гэтага раздзела наглядна паказваюць актыўнае развіццё дзяржаўна-прававой ідэі аб суверэнітэце дзяржавы, адлюстраванай у папярэдніх граматах. Так, услед за адпаведнымі артыкуламі агульназемскіх прывілеяў 1447 і 1492 гг. Статут 1529 г. замацоўваў абавязак манарха захоўваць тэрытарыяльную цэласнасць дзяржавы. Увогуле закон ставіўся да вялікага князя як да службовай асобы, хоць і самай высокай у дзяржаве. Рэгламентуючы абавязкі вялікага князя, закон перш за ўсё звяртае ўвагу на яго абавязак прытрымлівацца законаў і звычаяў, ахоўваць правапарадак у дзяржаве, не парушаць правы шляхты, не надзяляць пасадамі чужаземцаў, захоўваць тэрытарыяльную цэласнасць дзяржавы і інш. Асабліва важным, як падкрэслівалі многія навукоўцы XIX-XX ст. (М.В. Доўнар-Запольскі, І.І. Лапо, У.І. Пічэта, І.А. Юхо і інш.) было замацаванне Статутам палажэння, якое мела месца ў папярэдніх законах, аб тэрытарыяльнай цэласнасці дзяржавы і недатыкальнасці яе межаў. Патрэбна адзначыць, што, нягледзячы на ўніійныя адносіны ВКЛ з Польшчай і імкненне апошняй да дамініруючага становішча, пачынаючы

з 1440 г., калі вялікім князем быў абраны Казімір Ягелончык, можна наглядаць тэндэнцыю ўмацавання самастойнасці Княства. Аб гэтым перш за ўсе сведчаць палажэнні прывілеяў вялікіх князёў Казіміра 1447 г. і Аляксандра 1492 г., у якіх ужо быў замацаваны суверэнітэт Вялікага Княства Літоўскага. Пераемна ўспрыняўшы гэты палажэнне, Статут 1529 г. юрыдычна замацаваў не толькі дзяржаўны суверэнітэт, але і накірункі яго захавання. Так, вялікі князь (гаспадар), абавязваўся захоўваць і абараняць тэрытарыяльную цэласнасць дзяржавы. У Статуце гаварылася: «Господар шлюбуеь размножати Великое Князьство Литовское и, што не добре розобрано, ку панству привернути. Тэж добра Князьства того Великого Литовского не вменшим, але што будеть несправедливо отдалено и неслушне розобрано и упрохано, ку властности того Князьства приведем и привести хочем» [2, р. 3, арт. 2]. Падкрэслім, дакладна рэгламентавалася: калі з тэрыторыі дзяржавы «што будеть несправедливо отдалено и неслушне розобрано», гэтыя землі павінны «ку панству привернути», г. зн. вернута да Вялікага Княства (р. 3, арт. 2). Такім чынам, нягледзячы на ўніійныя адносіны, заканадаўчым шляхам замацоўвалася незалежнасць ВКЛ. Увогуле адлюстраваная ў Статуце 1529 г. ідэя суверэнітэту дзяржавы, якая была супрацьпастаўлена распаўсюджанаму ў тагачаснай Еўропе сярэднявечнаму касмапалітызму, з'яўлялася новай у тагачасным заканадаўстве, прычым не толькі для ВКЛ, але і многіх іншых дзяржаў). Менавіта ў XVI ст. не толькі зьяўляецца ўзмацненая ўвага на суверэнітэт і незалежнасць дзяржавы, але і пачынае акрэслівацца ўяўленне аб адзіным грамадзянстве, бо пад тэрмінам «Літва» разумелася ўся дзяржава, а пад назвай «ліцьвін» – яе грамадзянін.

У такім жа накірунку былі выкладзены ў Статуце нормы, якімі ўсе жыхары дзяржавы падпарадкоўваліся закону, судзіліся «адным правам», а пасады і ўрады ў дзяржаве неабходна было даваць «толко природоным тубыльцом тых земель наших Великого княства» (р. 1, арт. 9 і інш.). Пры гэтым забаранялася вялікаму князю самастойна ад свайго імя даваць каму-небудзь пасады, бо гэты было ў кампетэнцыі паноў-рады і сойма. Такія рашэнні манарха лічыліся незаконнымі.

Палажэнні Статута сведчаць, што заканадаўца імкнуўся прытрымлівацца прынцыпаў законнасці і справядлівасці ва ўсіх праваадносінах, прычым абараняць не толькі саслоўныя правы шляхты, але асабістыя правы і інтарэсы кожнага чалавека Акрамя таго, паколькі ВКЛ і Польшча былі звязаны ўніій і мелі аднаго манарха, у Статуце было замацавана размежаванне кампетэнцыі вялікага князя і караля. Закон прама гаварыў аб гэтым: «Тэж уставуем, иж от того часу мы сами

и потомки наши, будучи в панстве нашом коруне Польской, не маем никому ничего в панстве нашом Великом князьстве Литовском именов, людей и земель давати и первых данин, кому будем дали, потвержати. Нижли мы сами и потомки наши, будучи у Великом князьстве, подданым нашим маем давати и их обдаровати подле их заслуг. А привилев на вечную реч не маем инде никому давати, олиж, кгда будем весполк с паны радами нашими на валном сойме. А так, естли бы хто после тое уставы нашеое як-колве в нас люди и земли, кгда будем в Полци, впросил албо первую данину нашу привилем нашим потвердил, таковыы листы и привили наши в ничого оборочаем и не маем мы сами и потомки наши их держати» [2, арт.3, р.3]. Тым самым, закон забараняў манарху распараджацца землямі і маёмасцю ВКЛ, калі ён, маючы пасаду караля, знаходзіўся ў Польшчы, а таксама прымаць новыя законы. Гэты артыкул, баронячы палітычную эліту ВКЛ ад замежных канкурэнтаў, гарантаваў манапольныя правы шляхціцаў на пасады і зямельную ўласнасць у сваёй дзяржаве. Пануючае шляхецкае саслоўе ВКЛ усялякімі сродкамі імкнулася забяспечыць свае інтарэсы і абараніць уласныя правы ад замахаў з польскага боку. Правы шляхты, у тым ліку права займаць пасады, недатыкальнасць асобы, свабода перамяшчэння і інш., даволі падрабязна рэгламентаваліся ў трэцім раздзеле Статута. Напрыклад, гаварылася: «...абы княжата и панове хоругвовные, шляхта и бояре преречонные мели волную моц выйти с тех земель наших Великого Князьства и иных для набытия лучшего щастья своего и навчения вчинков рыцарских до всяких земель чужих, кром неприятелей наших...» (арт. 8, р. 3). Аднак пры гэтым вайсковая земская служба з маёнткаў такіх падарожнікаў павінна была выконвацца.

Увогуле Статут удакладняе і развівае палажэнні аб ахове дзяржавы і вайсковай службе, якія раней былі выкладзены ў агульназемскіх граматах. Напрыклад, у яго другім раздзеле «О обороне земской» не проста рэгламентуецца, як у грамаце Ягайлы 1387 года, старажытная «пагоня», а гаворыцца ўжо аб добра арганізаванай вайсковай службе з канкрэтызацыяй правоў і абавязкаў ваеннаабавязанага насельніцтва, у тым ліку іх пералікам, перыядычнымі аглядамі падрыхтаванасці да вайсковай службы і г.д. (р. 2). Пры гэтым закон рабіў акцэнт не толькі на арганізацыю вайсковай службы, але і на санкцыях за парушэнне шляхтай свайго вайсковага абавязку. Землеўладальнікі ў адпаведнасці з земскай ухвалай, якая ўказвала прапорцыю выстаўляемых ваеннаабавязаных мужчын, павінны былі своечасова з'яўляцца ў прызначанае месца збору войска. Заможныя шляхціцы павінны былі

ўзброіць сваіх людзей належным чынам і выпраўляць іх «на добром коні». Незаможныя шляхціцы і мяшчане павінны былі служыць самі і ўзбройвацца адпаведна сваім магчымасцям. Асобам, якія ўхіляліся ад службы, ці спазняліся на месца збору паспалітага рушання, ці пакідалі яго без дазволу гетмана, пагражала пазбаўленне маёнткаў. Арт. 2 патрабаваў, каб шляхціцы ў войску станавіліся пад харугвы свайго павета, калі не будзе іншага загаду гетмана. Калі іх маёнткі знаходзіліся ў розных паветах, перавага аддавалася харугве таго павета, дзе знаходзіліся галоўныя маёнткі. Падданыя князёў і магнатаў павінны былі станавіцца ў харугвы тых паветаў, дзе апошнія трымалі маёнткі. У адваротным выпадку ім пагражала канфіскацыя такіх маёнткаў. Духоўныя асобы, якія мелі ў трыманні земскія маёнткі, таксама павінны былі несці з іх вайсковую службу: з купленых – служыць асабіста, з атрыманых у спадчыну – выпраўляць неабходную колькасць ваяроў (арт. 3). Вызваліць ад нясення ваеннай службы магла толькі хвароба, якую неабходна было пацвердзіць (арт. 5). Але калі ў хворага быў сын, якому было больш за 17 гадоў, то са згоды гетмана сын мог замяніць бацьку. Юнакі з 17 гадоў павінны былі выязджаць на попіс разам з бацькам, і гетман потым вырашаў, ці гатовыя яны да вайскавай службы (арт. 6). Кожны, хто без дазволу гетмана ад'язджаў з войска, страчваў маёнткі (арт. 11). Тыя шляхціцы, хто падчас ваенных дзеянняў, знаходзячыся ў войску, грабілі маёмасць іншых землеўласнікаў, павінны былі кампенсаваць награвленае, а за забойства каго-небудзь ім пагражала смяротнае пакаранне (арт. 15). Такім чынам, Статут даволі падрабязна рэгламентаваў шляхецкі воінскі абавязак па абароне дзяржавы.

Статут 1529 г. надаваў значную ўвагу судовай уладзе. Яго нормы сведчаць аб дастатковай моцы і аўтарытэце судовай улады ў дзяржаве. Судовая ўлада не была яшчэ выразна адзелена ад выканаўчай, аднак закон канкрэтнымі артыкуламі абавязваў суддзяў судзіць сумленна, справядліва, правільна, у адпаведнасці з законам (р. 6, арт. 1). Законам ахоўваўся аўтарытэт суда. Так, за праяўленне непавагі да суддзяў прадугледжвалася крымінальная адказнасць. Адначасова і судзі пры ажыццяўленні правасудддзя нікога не павінны былі ганьбаваць. Яны таксама неслі адказнасць за свае неправамерныя дзеянні. Гарантыямі справядлівасці судовых рашэнняў з'яўляліся рэгламентаванае Статутам права на абскарджанне судовых пастаноў, наяўнасць інстытута адвакатуры, а таксама замацаванне такіх важных прынцыпаў (якія мелі месца ўжо ў агульназемскіх граматах), як адказнасць кожнага за сваю

віну, у адпаведнасці з законам і ў судовым парадку (р. 1, арт. 7). Гэтыя палажэнні ўтрымлівалі ўжо элементы прэзумпцыі невінаватасці.

Аналіз палажэнняў Статута сведчыць аб праяўленні ў ім пэўнай тэндэнцыі гуманізацыі права. Так, Статут удакладняе пытанні апекі і спадчыны, клапаціцца аб правах жанчын, у тым ліку і аб іх маёмасным забеспячэнні, дэкларуе права жанчын свабодна выходзіць замуж і інш. Таксама ў ім рэгламентуецца тэрмін даўнасці крымінальнага праследавання: у адносінах цяжкіх злачынстваў – 10 гадоў, менш цяжкіх – 3 гады (р. 7, арт. 27). Закон забараняе аддаваць у вечную няволлю свабоднага чалавека за здзейсненае ім злачынства. У выніку ўзнікнення юрыдычнага канфлікту закон абавязвае прымяняць толькі статутныя нормы. Адмова ў ажыццяўленні правасуддзя па прычыне адсутнасці ў Статуце адпаведнай прававой нормы забаранялася. У гэтым выпадку дазвалялася прымяняць звычайнае права.

Як для самой дзяржавы, так і кожнага яе жыхара заўсёды былі актуальнымі пытанні павелічэння прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя. Вельмі важным у Статуце было тое, што ён утрымліваў прыродахоўчыя нормы. Замацаваныя Статутам абавязкі насельніцтва па ахове навакольнага асяроддзя потым пераёмна ўспрымаліся новым заканадаўствам ВКЛ і знаходзілі адлюстраванне ў законах наступных гістарычных перыядаў.

Аналізуючы палажэнні Статута 1529 г., айчынным навукоўцы (І.А. Юхо, Т.І. Доўнар, В.М. Бібіла і інш.) у сваіх працах прышлі да высновы, што Статут 1529 г. ўяўляў сваесаблівую канстытуцыю Вялікага Княства Літоўскага – дзяржавы, аснову якой складалі беларускія землі [8]. Аб гэтым сведчыць не толькі структура і змест Статута 1529 г., але і грамадска-палітычныя адносіны, якія склаліся ў ВКЛ ў першай чвэрці XVI ст. Як сістэматызаваны прававы дакумент, Статут 1529 г. даволі дакладна адлюстравваў палітычную, сацыяльна-эканамічную сітуацыю ў дзяржаве і быў здольны рэгуляваць узнікшыя у той час грамадскія адносіны. Тым больш, што ў гэты перыяд заканадаўчая дзейнасць засяроджваецца на сойме, у якім шляхта прымае ўсё больш актыўны удзел. Падтрымліваючы гэтае меркаванне, В.М. Бібіла пазначае, што хоць паняцце канстытуцыяналізму і з'яўляецца некалькі варыятыўным, але яго квінтэсэнцыю складаюць: «наличие общегосударственного нормативного правового акта, содержащего преамбулу; ограничение государственной власти свободой подвластных; институционализация публичной власти; доступ к правосудию и гарантии против злоупотребления судей; высокий уровень юри-

дической техники» [9, с. 90-102]. Навукоўца падкрэслівае, што ўсе гэтыя атрыбуты былі ўласцівы Статуту 1529 г.

Нягледзячы на дэкларатыўнасць шэрагу палажэнняў Статута і іх супярэчлівасць (з аднаго боку – абвяшчэнне самых прагрэсіўных прынцыпаў, а з другога – перавага ў абароне правоў шляхецкага саслоўя), ён ўяўляў сабой вельмі значны і прагрэсіўны закон канстытуцыйнага характару, падобнага якому, як адзначалі многія навукоўцы, ў той час яшчэ не мела феадальная Еўропа. Па сваім змесце Статут з’яўляўся перш за ўсё сацыяльна-палітычным дакументам, які адыграў значную ролю ў паступальным развіцці ўсяго грамадства і самой дзяржавы. Месца Статута 1529 года ў прававой гісторыі Беларусі вельмі значнае, тым больш, што ён быў напісаны на беларускай мове і таму быў даступным народу.

Канстытуцыйныя нормы і палажэнні Статута, выпрацаваныя прагрэсіўнымі заканатворцамі, у склад якіх уваходзілі і прадстаўнікі беларускага народа, асабліва тыя, якія рэгламентавалі суверэннітэт дзяржавы, абмежаванне ўлады вялікага князя, правы свабодных людзей, ахову навакольнага асяроддзя і інш., не толькі шмат у чым апырэдзілі свой час, але заклалі значны падмурак далейшага развіцця айчыннага канстытуцыяналізму.

Бібліяграфічны спіс

1. Доўнар, Т.І. Права Беларусі: ад Судзэбніка 1468 года да Статута 1529 года / Т.І. Доўнар // Юстыцыя Беларусі. – 2019. – № 5. – С. 74-77.
2. Уставная грамота Литовскаго великаго князя Александра жителямъ Вольнской земли, 15 февраля 1501 // Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России : собранные и изданные Археографическою комиссиею , в XV т. / ред. Н. Костомаров. – С-Пб.: Изд. археографич. комиссии, 1863. – Т. 1. 1361-1598. – С. 27-28.
3. Bardach, J. Statuty Litewskie a prawo rzymskie / J. Bardach. – Warszawa : Centre for Studies on the Classical Tradition in Poland and East-Central Europe; Univ. Warszawski, 1999. – 160 s.; Пичета, В.И. Белоруссия и Литва XV – XVI вв. / В.И. Пичета. – М.: Изд-во АН БССР, 1961. — 815 с.
4. Юхо, Я.А. Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі: вучэб. дапам. / Я. А. Юхо. – Мінск: Універсітэцкае, 1992. – 270 с.
5. Дробязко, С.Г. Юридическая природа Статута Великого княжества Литовского 1529 г. / С.Г. Дробязко // Статут Вялікага княства Літоўскага 1529 года – падмурак развіцця беларускай дзяржаўнасці і канстытуцыяналізму (да 480-годдзя прыняцця): сб. прац, 10 чэрвеня 2009 г., Мінск / Каф-ра тэорыі і гісторыі дзяржавы і права, юрыд. ф-т, Беларус. дзярж. у-нт. – Мінск: БГУ, 2009. – С. 20-22.
6. Статут Великого княжества Литовского 1529 г. / под ред. К.И. Яблонска. – Минск : Изд-во Акад. наук БССР, 1960. – 254 с.

7. Первый Литовский статут (1529 г.) / С. Лазутка, И. Валиконите, Э. Гудавичюс. – Вильнюс: Марги раштай, 2004. – 521 с.

8. Доўнар, Т.І. Фарміраванне канстытуцыйнага заканадаўства Вялікага княства Літоўскага XV-XVI стст. / Доўнар Т.І. // Канстытуцыйны працэс у Рэспубліцы Беларусь: праблемы тэорыі і практыкі: тэз. дакл. міжнар. навук.-практ. канф. – Гродна, 1996. – С. 45-49; Гісторыя канстытуцыйнага права Беларусі / Т. І. Доўнар, Г.А. Васілевіч, І.А. Юхо. – Мінск: “Права і эканоміка”, 2001. – 363 с. ; Бибило, В.Н. Проблемы правоведения : избр. труды. – Минск : Право и экономика, 2011. – С. 101-104.

9. Бибило, В.Н. Политические и правовые аспекты Статута Великого княжества Литовского 1529 г. // Право и демократия : сб. науч. тр. – Минск : БГУ, 2015. – Вып. 26. – С. 90-107.

Крупеня Елена Михайловна

**ПОНИМАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В КОНТЕКСТЕ
МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО РЕСУРСА ПОСТКЛАССИЧЕСКОЙ НАУКИ
(НА ПРИМЕРЕ СТАТУСНОГО ПУБЛИЧНОГО ПРАВА)**

Доцент кафедры теории и истории государства и права института права и управления Государственного автономного образовательного учреждения высшего образования г. Москвы «Московский городской педагогический университет», кандидат юридических наук, доцент, г. Москва, Российская Федерация, krupenyaEM@mgpu.ru

1. Детерминанты переосмысления понимания онтологии социального государства.

Традиционное для теоретической юриспруденции, т.е. сконструированное в позитивистском ключе понимание социального государства доминирует в научном дискурсе, сохраняет свою актуальность и в научном, и в социально-политическом плане при реализации стратегии правовой политики. В истинности данного утверждения убеждают научные разработки как в сфере общеправовой теории [9, с. 8], так и в смежных областях социогуманитаристики, например, в политологии [8, с. 8].

Дополнительное «давление» на систему факторов, которые придают импульс и определяют вектор научной рефлексии по отношению к феномену социального государства оказывают доминирующие тренды в практике. Так, например, в России в течении двух с лишним десятилетий после провозглашения России социальным государством, тем не менее, формируется государство, обладающее, по подтвержденному большим количеством эмпирических данных мнению исследователей, минимальным набором природных характеристик